

Visky S. Béla

Lectori salutem!*

Megtisztelő számomra, hogy ajánlhatom ezt a munkát mindazoknak, akiknek a hite keresi a megértést, megértésük a cselekvést, cselekvésük a szeretetet, szeretetük pedig reménységet gyújt, melynek fényénél „megláthatják a láthatatlant” (Zsid 11,27) – akitől hitüket ajándékba kapták, mely keresi a megértést...

És ajánlom azoknak is, akik eddig nem tudtak, nem akartak vagy nem mertek belépni ebbe a körtáncba, mert nem ismerték annak gazdag „mozdulat-országát”. Abban a szellemi és egzisztenciális kalandban, amelyre meghív ez a könyv, nemcsak hogy nem kívánja senki az értelem feláldozását, a *sacrificium intellectust*, hanem éppen annak kiteljesedése felé nyílik meg a horizont.

De hogyan lehetséges mindez, ha egyszer „tér és idő keresztjére vagyunk mi verve, emberek” (Simone Weil)? Ragaszkodjunk-e a lutheri paradoxonhoz, hogy a véges márpedig befoghatja a végtelent, vagy maradjunk meg inkább a kálvini józanságban, amely gyanakvással ráncolja homlokát ennek hallatán? Salamon jól tudja: az egek egei sem fogadhatják be a Magasságos dicsőségét, mennyivel kevésbé az emberkéz alkotása – és templomot épít az Úrnak. A mindenkori teológus sem kerget délibábot, és nem képzei, hogy bármily vaskos mű fedőlapjai közé befoghatná az Örökkévaló végtelen titkát – mégis könyvet ír, olykor a mértékadó keresztyén tanítás igényével. Tárnya előtti megrendülése nem némítja el, hanem éppen ez az, ami állandó keresésre hajtja: fegyelmezett, rendszeres, precíz munkára, és ennek nyomán szabatos, tiszta beszédre. Adott esetben pedig imádságos lelkülettel végzett tankönyvírásra, hisz ma is érvényes a régi tétel: *lex orandi – lex credendi*, azaz a hit rendjét az imádság rendje szabja meg.

Bizonyára érvényes ez az alkotói dinamika e tekintélyes kötet szerzőpárosára nézve is, az amszterdami Vrije Universiteit két kiváló református professzorára, akiket, miközben a mű egészében a lehető leglogikusabb gondolatvezetésre törekednek, pillanatig sem hagy el az ámulat, a rácsodálkozás a Szentháromság-Isten lényére és munkájára. Éppen úgy, ahogy Pállal történt, aki vitázott, érvelt, következtetett, ám „a döbbenet utórezgéseit” (557. o.) ma is érzékeljük leveleiben. A magyarázat nem oltja ki a misztériumot, a misztérium nem teszi haszontalanná a ma-

* A konferencia első tömbjében bemutattuk dr. Gijsbert van den Brink és dr. Cornelis van der Kooi *Keresztyén dogmatika* című, magyarra fordított művét. Kötetünk első négy írása az itt elhangzott reflexiókat tartalmazza.

gyarázatot, sőt éppen megköveteli azt. A „kinyilatkoztatással megismertetett titok” sohasem kézenfekvő, mégis kifejezhető. Ennek a gondolatnak a feszültségterében született ez az átfogó, mindenestől kortárs rendszeres teológiai munka, amelyről a szerzők jó lélekkel elmondhatják az apostoltól kölcsönzött szavakkal: „Ha elolvasátok, megtudhatjátok belőle, hogyan értjük mi a Krisztus titkát” (Ef 3,4).

A tizenhat arányos részre tagolódó mű szerkezetében is üzenetértékű. A dogmatika – ami nem más, mint szabatos gondolkodás a hitről a kijelentés alapján – fő szempontjait tisztázó első fejezetet (1.) a prolegomena tartalmi kibontása követi, mégpedig klasszikus fundamentál-teológiai, nem pedig barthi értelemben: útkészítés ez az általános emberi tapasztalat és gondolkodás irányából a tulajdonképpeni keresztyén teológia felé (2.). Az istentan kifejtésében teológiai jelentőséggel bír, hogy a Szentháromság (3.) kérdéskörének elemzése megelőzi az Isten neveiről, tulajdonságairól és lényéről szóló részt (4.), éppúgy, mint a kijelentés problémájának tárgyalását (5.). Ezt követően a teremtéstan (6.), az antropológia (7.) és a „megrontott létezés” kérdéseinek kibontását követhetjük nyomon (8.: hamartiológia, bűntan). A következő fejezetben – mintegy a krisztológia bevezetéseként (!) – Isten Izráellel kötött szövetségéről, valamint a zsinagóga és az egyház kapcsolatának értelmezéséről olvashatunk (9.). Jézus Krisztus személye és műve (mint győztes, kiengesztelő és közbenjáró) a következő két fejezetben szerves egységet alkot (10., 11.). A továbbiakban a pneumatológia (12.) és az ekkleziológia (14.) fejezetei között kap helyet – némileg meglepő, de indokolt módon – a Szentírásról szóló tanítás (13.). Így tehát az egyháztan megelőzi az ember megújulásáról (15.: megigazulásáról és megszentelődéséről) való értekezést, ezzel is keresztyén egzisztenciánk közösségi eredetét és jellegét hangsúlyozva. Végül a maga teológiai létjogosultságát napjainkban messzenőven visszanyert eszkatológiai kérdéskör tárgyalása zárja a kötetet (16.).

Ilyen tematikus lépések mentén követhetjük nyomon a keresztyén gondolkodás teljes ívét ebben a tekintélyes terjedelmű, kiválóan rendszerezett, tudományos akribiával és mégis olvasmányosan megírt műben, melynek legfontosabb jellemzőiként a következő módszertani és szemléletbeli sajátosságokat emelném ki. Bibliikus, de nem biblicista: szemléletében a Szentírás nem betű- vagy papír-pápa, hanem történelmi tanúságtétel Isten üdvözítő cselekedeteiről, amelynek zsinórmérték jellege feladhatatlan. „Ebben a tankönyvben nem véletlenül foglal el a bibliai megalapozottság ilyen fontos helyet. Hogyha a dogmatika feladatköréhez tartozik, hogy megalapozza azt, amit Istenről itt és most szabad és kell mondanunk, akkor ezt csak úgy teheti meg, hogyha mindegyre hallgat és figyel a Bibliának a Krisztusban nyújtott üdvösségről szóló tanúságára. A Biblia a keresztyén hit forrása, és mint olyan, mindegyre javítania és irányítania kell minket.” (608. o.)

Hitvallásos, de nem feledkezik meg a hitszabályaink teológiai motivációjáról és történelmi beágyazottságáról sem (pl. a megigazulásról, sákramentumokról stb. szóló tanításban). A szerzőpáros adatkezelésében objektív-tudományos, ugyanakkor a „megigazító hitben” szenvedélyesen elkötelezett. Így vallanak erről: „A jó teológia hitből fakad. 'Hiten' nem bizonyos, Istennel kapcsolatban tudással szerzett meggyőződések megtartását értjük (például, hogy Isten létezik), hanem egy Istennel való viszonyban folytatott életet, amely a Jézus Krisztus evangéliumában hozzánk szóló, megtérésre és odaszentelésre való felszólításból indul ki. (...) Ebben a teológiai létmódban tehát többről van szó, mint sok ismeret megszerzéséről vagy a szak lehető legtalálékonyabban való műveléséről. Itt egy bizonyos szenvedély ápolásáról van szó, mely mindezek mögött rejlik. Ez elsősorban Isten és az ő Országának ügye iránti szenvedély.” (17., 39. o.) Témameghatározásaiban egyszerre klasszikus és újszerű ez a munka, hisz a hagyományos tárgykörökön belül mindig terítékre kerülnek a kortárs teológia sajátosan új szempontjai is a múlt örökségével és a jelen kihívásaival (ökológia, gender-kérdés, hit és tudomány, posztmodern szemlélet stb.) és szellemiségével egyszerre folytatott intenzív párbeszédben. Mert „a keresztyén teológia nem a régi anyag folyamatos újrahasznosításából áll, hanem a jelenben adódó tapasztalatokat és kihívásokat kreatív módon kapcsolja össze a régivel.” (34. o.) Krisztus- és igeközpontúságában „barthiánus” ez a látásmód, mégis eltökélten kutatja az evangéliumi üzenet „kapcsolópontjait” az emberi egzisztencia valamennyi dimenziójában, a gondolkodásban és tapasztalatban éppúgy, mint a világvallásokban és a kultúra valamennyi létértelmező funkciójában; ebben az értelemben „apologetikus”, miközben ragaszkodik ahhoz, hogy semmilyen racionális érvelés nem helyettesíti a Szentlélek belső bizonyágtételét.

A mű szigorú fogalmi következetessége mellett is jól megfér a bizonyos témák bevezetőjeként megszólaló narráció, az olyan elbeszélés, amely kiválóan használható alapanyagának bizonyulhat az igehirdetésben és katekézisben éppúgy, mint a lelkigondozásban (Peter Roelofsma tapasztalata a kijelentés témája kapcsán, 173. o.; „Volt egyszer egy ikerpár”, 74. o. stb.).

A szerzők szemlélete a különböző vitás kérdésekben felszabadítóan kiegyensúlyozott – de nem az olcsó kompromisszumok és harmóniakeresés árán. Gyakran úgy járják körül egy bizonyos egyházi tan különböző értelmezéseit, hogy kiváló pedagógiai érzékkel a mögöttük lévő teológiai keretet mutatják föl (pl. a pokolra való alászállás a Christus Victor, illetve Kálvin szoteriológiai szemléletében), és így ezek komplementer igazságokként egymás mellett jól megférve bátran beépülhetnek mai hittudatunkba is. Ugyanez érvényes néhány jelenleg is zajló teológiai vita értékelésére nézve (pl. a Pál megigazulástanára vonatkozó

New Perspective kérdése), amikor a szemben álló szempontok bemutatása után a szerzők egyszerűen leszögezik: „valljuk, hogy az igazság közepén van” (735. o.). A gyakran vázolt értelmezési „modellek” (pl. kijelentés, megváltás, egyházszervezet stb. esetében) is lehetnek egymást kiegészítők, de nem feltétlenül egyenértékűek.

Bátran állíthatjuk, hogy ez a kézikönyv egyetemes kitekintésű: református és ökumenikus (2013-ban az egyik szerző, Cornelis van der Kooi személyesen ajándékozta Ferenc pápának a mű egy példányát; katolikus és ortodox vonatkozások éppúgy szóhoz jutnak bizonyos helyeken, mint a pünkösdizmus vagy éppen az iszlám szempontjai); hivatkozásait tekintve pedig német és angolszász (de francia is a poszt-modern teoretikusaival való párbeszédben), miközben, persze, teljességgel holland.

Végül az „aranyközéputra” való formai és módszertani törekvés tükröződik a kérdések és válaszok egyensúlyában éppúgy, mint a témák taglalásának arányai-ban: a kifejtések mindig árnyaltak, de sohasem vesznek el a részletekben. Néha a kérdések egész özöne zúdul reánk (pl. 32. o.), amelyek ha nem is kapnak azonnali választ, a könyv egészének horizontján mindazáltal nem maradnak megválaszolatlanul. De szembesülünk olyan alapvető kérdésekkel is, amelyekre nem késik a válasz. „Igaz-e, hogy valódi célunkat, értsd: az igazi szabadságot csupán a megnyílt menny alatt érzük el? Az, hogy ez valóban így van, a keresztyén teológiának az a bátor kijelentése, amit évszázadok óta a kultúra asztalára tesz.” (303. o.)

Egyszóval: nagy öröm volt számomra a világ mai hangzavara közepette ezekben a gondolkodásbeli jellegzetességekben felismerni a mi református és egyetemes közös nyelvünket, amelyet – különböző akcentussal ugyan – mi is ugyanúgy beszélünk a Kárpát-medence magyar református teológiáin és – közvetve – gyülekezeteiben, mint maguk a szerzők Hollandiában, a „kálvinista testvérországban”.

Nem kétséges, hogy egyházi gondolkodásunk számára továbbra is drága örökséget jelentenek azok a rendszeres teológiai kézikönyvek, melyeken az utóbbi évszázad lelkipásztorai felnőttek (Tavaszy Sándor, Sebestyén Jenő, Victor János, Ravasz László, Török István, Szathmáry Sándor, Szűcs Ferenc és mások munkái). Ám ugyanígy igaz, hogy Cornelis van der Kooi és Gijsbert van den Brink *Keresztyén dogmatika* című művének is ott a helye minden magyar teológushallgató, lelkész és vallástanár asztalán, de tágabb körben is haszonnal forgathatják mindazok, akik az egyház jelenségét és megnyilatkozásait akár „belülről”, akár „kívülről” szemléelve vizsgálják. Itt köszönjük meg a szerzőknek, hogy könyvük rendkívül elismerő hazai és nemzetközi fogadtatása után (hollandul 2012-ben, angolul 2017-ben jelent meg) most a készségesen támogatott magyar kiadással minket is gazdagítanak!